

Щербина Світлана<https://orcid.org/0000-0002-3983-8148>

Кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії України, археології та краєзнавства,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: s-scherbyna@ukr.net

ВИКЛИКИ УСНОЇ ІСТОРІЇ: РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ СТУДЕНТІВ ПРИБРОТІ З НАРАТИВАМИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

У статті розглядається проблема професійної підготовки майбутніх учителів історії в умовах трансформації історичного знання в площину так званої «живої історії», пов'язаної з наративами російсько-української війни. Акцент зроблено на необхідності інтеграції психолого-педагогічного супроводу в освітній процес історичних спеціальностей, зважаючи на зростання ризиків вторинної травматизації, емпатійної втоми та емоційного вигорання студентів під час роботи з усними свідченнями воєнного часу. Обґрунтовується теза, що робота з травматичними джерелами потребує не лише фахової джерелознавчої та методичної підготовки, а й сформованої емоційної стійкості як ключової професійної компетентності педагога.

Мета роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробці методики формування емоційної стійкості (резильєнтності) студентів-істориків у процесі польової та навчально-дослідницької діяльності, пов'язаної з аналізом наративів російсько-української війни, а також у визначенні шляхів інтеграції психогігієнічних практик у систему педагогічної освіти.

Методологія дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході, що поєднує інструментарій педагогіки, психології травми та усної історії. Застосовано загальнонаукові методи аналізу, синтезу й узагальнення, метод моделювання, а також елементи якісного аналізу науково-методичної літератури та узагальнення практичного досвіду організації польової роботи студентів. Методологічною основою слугують принципи гуманістичної педагогіки, етичної відповідальності та психологічної безпеки освітнього процесу.

Наукова новизна полягає у концептуалізації емоційної стійкості як не допоміжної особистісної риси, а як фахової компетентності майбутнього вчителя історії. Уперше запропоновано триетапну модель формування цієї компетентності в межах польової практики, що охоплює превентивний етап, етап безпосередньої роботи з усними свідченнями та етап постінтерв'ю.

Висновки засвідчують, що в умовах війни емоційна стійкість стає критично важливою складовою професійної компетентності майбутнього педагога. Запропонована методика сприяє мінімізації психологічних ризиків, формуванню етичної відповідальності та здатності до рефлексії, а також забезпечує безпечну й ефективну роботу з травматичними історичними наративами. Інтеграція психолого-педагогічного супроводу в освітній процес розглядається як необхідна умова підготовки вчителя історії, здатного працювати з травмованим суспільством і передавати історичні знання без шкоди для власного психічного здоров'я.

Ключові слова: усна історія, емоційна стійкість, вторинна травматизація, супервізія, професійна компетентність.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку української державності та суспільства характеризується кардинальними трансформаціями, спричиненими повномасштабною збройною агресією російської федерації. У цих екстремальних умовах історія як наука зазнає докорінних змін: вона перестає бути лише академічною дисципліною, що оперує віддаленими у часі архівними матеріалами, і трансформується у «живу історію». Це процес, у якому фіксація подій відбувається синхронно з їхнім перебігом, породжуючи колосальний масив усних свідчень та травматичних наративів.

Для системи вищої історичної освіти цей виклик має подвійну природу. З одного боку, існує гостра наукова необхідність оперативного збору свідчень, поки пам'ять очевидців не зазнала нашарувань

пізніших інтерпретацій. З іншого боку, залучення студентів до цієї роботи як інтерв'юєрів ставить під загрозу їхній психологічний стан. Майбутній вчитель історії виявляється на перетині дослідницьких, педагогічних та психологічних викликів, не маючи у своєму арсеналі адекватних інструментів для роботи з «високочутливим» матеріалом.

Традиційна методика проведення польових практик зазвичай фокусується на технічних аспектах (запис, транскрибування, верифікація фактів), залишаючи поза увагою психологічну безпеку дослідника. Проте в умовах війни неконтрольована робота з травмою призводить до вторинної травматизації та емоційного вигорання студентів. Це створює загрозу не лише для успішності навчання, а й для майбутньої професійної придатності педагога, який повинен буде працювати з травмованим учнівським контингентом. Відтак, теоретичне обґрунтування та практична розробка методик формування емоційної стійкості (резильєнтності) істориків є нагальним практичним завданням сучасної вищої школи.

Аналіз основних досліджень і публікацій з порушеної проблеми. Проблематика усних свідчень має ґрунтовну розробку в зарубіжній та вітчизняній історіографії. У працях П. Томпсона, А. Томпсона, А. Портеллі усна історія осмислюється як специфічний тип джерела, для якого характерні суб'єктивність, емоційна насиченість та важливість емпатійного контакту між інтерв'юєром і респондентом. Ці підходи заклали методологічні основи аналізу наративної пам'яті та інтерпретації травматичного досвіду [2; 7].

В українській історіографії значний внесок у розвиток усної історії зробили Г. Грінченко, Т. Пастушенко, О. Кісь, чий дослідження зосереджені переважно на осмисленні досвіду Другої світової війни та радянського тоталітарного минулого [2; 4; 5]. Водночас специфіка усноісторичних наративів російсько-української війни, за яких дослідник і респондент перебувають в одному часовому та емоційному полі воєнної агресії, залишається недостатньо концептуалізованою в межах традиційної історіографії.

Психологічний вимір проблеми представлений у працях, присвячених резильєнтності та психічній стійкості особистості (К. Браян, Т. Макінтайр, М. Саркар, Дж. Бонанно, К. Коннор, С. Мадді, Г. Річардсон та ін.), де резильєнтність трактується як здатність ефективно функціонувати в умовах тривалого стресу [6, 1477–1478]. Однак інтеграція цих підходів у систему професійної підготовки студентів-істориків і організацію польової усноісторичної практики залишається малодослідженою, що зумовлює актуальність міждисциплінарного підходу, запропонованого в статті.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробці комплексної методики формування емоційної стійкості студентів-істориків як критичної професійної компетентності, необхідної для безпечної та етичної роботи з наративами російсько-української війни у межах польової етнографічної практики.

Методологічну основу дослідження становить міждисциплінарний підхід, що поєднує положення педагогіки, психології травми та усної історії. У роботі використано загальнонаукові методи аналізу, синтезу та узагальнення для опрацювання теоретичних джерел; метод моделювання – для конструювання триетапної методики формування емоційної стійкості; елементи якісного аналізу – для інтерпретації педагогічного та польового досвіду роботи з травматичними наративами.

Методологічними орієнтирами слугують принципи гуманістичної педагогіки, етичної відповідальності дослідника та пріоритету психологічної безпеки учасників освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу. Специфіка усноісторичних наративів поточної російсько-української війни полягає в їхній принциповій «незавершеності» та відкритості в часі. На відміну від спогадів респондентів, які реконструюють події віддаленого минулого, сучасні очевидці перебувають у ситуації тривалого, невизначеного та повторюваного травматичного досвіду. Війна для них не є завершеним етапом біографії, а продовжує безпосередньо впливати на щоденне життя, що зумовлює стан перманентного стресу та емоційної нестабільності.

Усні свідчення такого типу характеризуються фрагментарністю, порушенням хронологічної послідовності, надмірною емоційною насиченістю та наявністю елементів дисоціативних реакцій. Ці особливості є не дефектами джерела, а проявами травматичної пам'яті, яка функціонує за іншими психологічними механізмами, ніж раціонально осмислена автобіографічна пам'ять. Унаслідок цього для студента-історика подібний наратив перестає бути виключно інформаційним ресурсом і набуває характеру інтенсивного емоційного впливу, що здатний безпосередньо позначитися на його психоемоційному стані.

У процесі збирання та первинного опрацювання усноісторичного матеріалу, пов'язаного з воєнним досвідом, студенти можуть стикатися з низкою суттєвих психологічних ризиків. Однією з ключових загроз є вторинна травматизація, яка проявляється у формуванні симптомів, подібних до травматичних переживань респондента, зокрема підвищеної тривожності, порушень сну, нав'язливих образів або емоційного притуплення. Механізмом цього процесу є глибока емпатійна взаємодія та опосередковане проживання, за якого інтерв'юєр підсвідомо співвідносить власні ментальні стани з досвідом співрозмовника.

Не менш поширеною є емпатійна втома, що виникає внаслідок тривалого емоційного залучення без належних механізмів відновлення. Вона може проявлятися як у формі емоційного виснаження та зниження здатності до співпереживання, так і у вигляді захисних реакцій або відстороненості, які негативно позначаються на якості дослідницької та педагогічної діяльності [8, 83–84].

Окремим викликом є моральна травма, що формується у ситуаціях, коли почуті свідчення про насильство, втрати або несправедливість вступають у суперечність із базовими моральними уявленнями

студента про добро, зло та справедливий світ. Такий внутрішній конфлікт здатний спричинити глибокі екзистенційні переживання, які без належного осмислення та підтримки можуть мати тривалий деструктивний вплив.

У цьому контексті емоційну стійкість (резильєнтність) студента-історика доцільно розглядати не як вроджену або детерміновану темпераментну характеристику, а як сформовану в процесі професійної підготовки динамічну компетентність. Вона передбачає здатність до усвідомленої саморегуляції емоційного стану, підтримання професійної дистанції та збереження психологічної рівноваги під час тривалого контакту з травматичними наративами [6, 1483–1484]. Саме така інтерпретація резильєнтності дозволяє розглядати її як необхідний компонент фахової підготовки майбутнього вчителя історії, що забезпечує виконання професійних завдань без негативних наслідків для психічного здоров'я та створює передумови для подальшої педагогічної ефективності.

Теоретичне осмислення специфіки усноісторичних наративів російсько-української війни потребує звернення до міждисциплінарних концепцій травматичної пам'яті, сформованих у межах психології, культурної антропології та студій пам'яті. Залучення цих підходів дозволяє інтерпретувати фрагментарність, емоційну перенасиченість і нелінійність воєнних свідчень не як недоліки джерела, а як закономірні прояви травматичного досвіду.

Однією з ключових є концепція «невимовності» травми, розроблена К. Карут, відповідно до якої травматична подія не може бути повністю усвідомлена й інтегрована в момент її переживання. Вона повертається у вигляді повторів, афективних спалахів і фрагментованих спогадів, що не піддаються логічній наративній організації. У контексті усної історії це означає, що порушення хронології та суперечливість розповідей сучасних очевидців війни є структурною характеристикою травматичної пам'яті, а не свідченням ненадійності джерела [3].

Вагоме значення для аналізу воєнних наративів має також підхід Д. ЛаКапри, який розрізняє стани *acting out* (повторюване відтворення травми без критичної дистанції) та *working through* (усвідомлене опрацювання травматичного досвіду). Для студентів-істориків небезпека полягає в мимовільному залученні до режиму *acting out* через емпатійне «занурення» у чужий досвід. Відтак педагогічне завдання полягає у створенні умов для безпечного *working through* – через рефлексію, супервізію та методичне опосередкування емоційного впливу [9, 93].

Згідно з концепцією Б. ван дер Колка, травматична пам'ять має не лише когнітивний, а й тілесний характер, оскільки травма «зберігається в тілі». Це пояснює соматичні реакції інтерв'юєрів – напруження, втому, відчуття задухи або емоційне блокування – під час роботи з наративами війни. Урахування цього підходу обґрунтовує необхідність включення технік тілесної саморегуляції та психогігієни до структури польової практики [1].

Доповнює зазначені підходи концепція колективної та культурної травми (Дж. Александер), у межах якої війна осмислюється не лише як індивідуальний досвід, а як соціальний процес формування спільної травматичної пам'яті. У цьому контексті студент-історик виступає не нейтральним спостерігачем, а активним учасником процесу символічного осмислення війни, що підвищує рівень емоційного залучення та відповідальності [9, 90–92].

Таким чином, сучасні теорії травматичної пам'яті дозволяють розглядати усноісторичні наративи війни не лише як джерела інформації, а як складні психоемоційні конструкції, взаємодія з якими неминує залучає дослідника до поля травматичного досвіду. Усвідомлення фрагментарності, афективної насиченості та незавершеності таких свідчень актуалізує питання не лише методів їхнього наукового аналізу, а й умов психологічної безпеки самого інтерв'юєра. За відсутності спеціально організованих механізмів підтримки контакт із травматичною пам'яттю респондента може призводити до вторинної травматизації, емпатійної втоми та моральної дезорієнтації студентів-істориків [8, 15].

У зв'язку з цим постає необхідність цілеспрямованого методичного втручання, спрямованого на інтеграцію психолого-педагогічного супроводу в організацію польової практики. Такий підхід має забезпечити перехід від стихійного емоційного залучення студентів до контрольованого професійного процесу роботи з травматичними наративами, орієнтованого на превенцію психологічних ризиків та формування емоційної стійкості як складової фахової компетентності майбутнього вчителя історії. Саме з цією метою у подальшому пропонується поетапна модель психолого-педагогічного супроводу, що охоплює всі стадії роботи з усноісторичним матеріалом.

Перший етап – підготовчий (превентивний) – спрямований на формування когнітивної та емоційної готовності студентів до роботи з чутливим матеріалом. Його ключовим завданням є перехід від позиції емоційно залученого слухача до ролі професійного дослідника, здатного зберігати усвідомлену саморегуляцію. На цьому етапі передбачається проведення етичного брифінгування, що включає опрацювання протоколу інформованої згоди, адаптованого до умов війни, з акцентом на принципі взаємної безпеки дослідника і респондента. Важливим компонентом є також базовий психологічний інструктаж, спрямований на ознайомлення студентів із проявами посттравматичних реакцій та механізмами психологічного захисту, що сприятиме зниженню тривожності та почуття провини під час інтерв'ю. Додатково планується запровадження тренінгів із технік саморегуляції та «заземлення», які можуть бути використані безпосередньо в ситуаціях підвищеного емоційного напруження.

Другий етап – польовий – передбачає застосування технології «безпечного інтерв'ю», спрямованої на збереження професійної дистанції за умови дотримання етичного контакту з респондентом. У межах цього етапу планується використання методики так званого «фактологічного якоря», що полягає у

формулюванні запитань, орієнтованих на дії та події, а не безпосередньо на емоційні переживання. Такий підхід дозволяє мінімізувати повторну травматизацію як респондента, так і інтерв'юера, а також забезпечує структурованість зібраного матеріалу. Важливим інструментом передбачається ведення рефлексивного щоденника, у якому студенти фіксуватимуть не лише зміст інтерв'ю, але й власні емоційні та тілесні реакції, що сприятиме усвідомленню пережитого досвіду та його подальшій аналітичній інтерпретації.

Третій етап – постінтерв'ю – орієнтований на інтеграцію отриманого досвіду та профілактику відкладених негативних психологічних наслідків. У межах цього етапу передбачається впровадження регулярних процедур групової супервізії за участі викладача або фахівця з психологічного супроводу, що створює безпечний простір для вербалізації емоційних реакцій, їх колективного осмислення та нормалізації переживань студентів. Окрему увагу планується приділяти аналітичному виокремленню так званих «ресурсних нарративів» – історій взаємодопомоги, солідарності та індивідуальної чи колективної стійкості, що сприяє формуванню позитивного професійного досвіду та зменшенню ризику домінування травматичного контенту в дослідницькій свідомості. Супервізія в цьому контексті розглядається не лише як засіб емоційної підтримки, а й як інструмент професійної соціалізації майбутнього історика, що забезпечує засвоєння норм етичної взаємодії, рефлексивної культури та відповідального ставлення до роботи з чутливими історичними джерелами.

Запропонована модель розглядається як перспективний напрям удосконалення підготовки студентів-істориків та має на меті формування емоційної стійкості як невід'ємної складової їхньої професійної компетентності.

Рівень сформованості емоційної стійкості студентів доцільно оцінювати на основі комплексної системи критеріїв, що відображають як когнітивний, так і практично-рефлексивний виміри професійної підготовки. Запропонована модель оцінювання передбачає виокремлення чотирьох взаємопов'язаних критеріїв.

Когнітивний критерій охоплює засвоєння студентами теоретичних знань про психологічну специфіку травматичної пам'яті, механізми посттравматичних реакцій, а також базові уявлення про вторинну травматизацію та емпатійну втому. Наявність необхідного теоретико-інформаційного фундаменту розглядається як необхідна передумова усвідомленого й безпечного включення в роботу з нарративами війни.

Процесуальний критерій відображає здатність студента дотримуватися етичних норм і професійних стандартів у процесі безпосередньої взаємодії з респондентом, зокрема в ситуаціях підвищеної емоційної напруги або емоційного зриву. Йдеться про вміння зберігати професійну дистанцію, коректно реагувати на сильні афективні прояви та діяти відповідно до протоколу інформованої згоди без порушення психологічної безпеки обох сторін комунікації.

Рефлексивний критерій передбачає оцінювання здатності студента до усвідомленого аналізу власних емоційних, когнітивних і соматичних реакцій, зафіксованих у рефлексивному щоденнику. Глибина та критичність такого аналізу свідчать про сформованість навичок самоспостереження, саморегуляції та перетворення емоційного досвіду на об'єкт професійного осмислення.

Адаптивний критерій спрямований на виявлення динаміки психоемоційного стану студентів після завершення польової практики та відсутності ознак професійного вигорання або дезадаптивних реакцій. Його застосування дозволяє оцінити ефективність запропонованих превентивних заходів у середньостроковій перспективі та визначити рівень готовності студента до подальшої фахової діяльності.

Навички емоційної саморегуляції, вироблені в процесі такої підготовки, мають високу прогностичну цінність для подальшої професійної реалізації майбутнього фахівця. Історик, здатний до усвідомленої модерації власного емоційного стану, опановує дієвий інструментарій для опрацювання сенситивних тем, пов'язаних із війною, у шкільному середовищі. Це дозволяє запобігти ретравматизації учнів, підтримувати конструктивний освітній діалог і водночас зберігати власну психологічну резильєнтність, що є базовою умовою професійного довголіття та педагогічної ефективності. Запропонована модель може бути інтегрована у програми етнографічних польових практик та спецкурсів для студентів історичних спеціальностей.

Проведене дослідження дозволяє сформулювати такі узагальнюючі **висновки**. Наукова новизна статті полягає у поєднанні методології усної історії з психолого-педагогічними підходами до формування емоційної стійкості студентів-істориків як складової їхньої професійної компетентності.

Встановлено, що робота з усноїсторичними нарративами російсько-української війни в межах освітнього процесу супроводжується підвищеними психологічними ризиками для студентів, зокрема вторинною травматизацією, емпатійною втомою та моральною травмою. Це актуалізує потребу перегляду традиційних підходів до організації польових практик і впровадження компонентів психологічної безпеки.

Емоційну стійкість обґрунтовано визначено як інтегральну професійну компетентність майбутнього історика і вчителя історії, що поєднує знання про специфіку травматичної пам'яті, навички емоційної саморегуляції та здатність до рефлексивного осмислення власного дослідницького досвіду. Такий підхід дозволяє розглядати резильєнтність не як індивідуальну рису, а як цілеспрямовано сформований результат професійної підготовки.

Теоретичний аналіз концепцій травматичної пам'яті – зокрема ідей «невимовності» травми, розмежування тілесного виміру травматичного досвіду та феномену колективної травми – створив

міждисциплінарне підґрунтя для інтерпретації сучасних воєнних наративів і обґрунтування необхідності спеціальних педагогічних інтервенцій у процесі їх збирання та аналізу.

Запропонована триетапна модель формування емоційної стійкості студентів-істориків (превентивна підготовка – безпечний контакт у польових умовах – постінтерв'ювальна рефлексія і супервізія) демонструє евристичну та прикладну цінність, оскільки дозволяє мінімізувати психологічні ризики для учасників освітнього процесу, зберігаючи етичну якість і наукову повноцінність усної історичної матеріалу.

Розроблена система критеріїв оцінювання рівня сформованості емоційної стійкості (когнітивний, процесуальний, рефлексивний та адаптивний) забезпечує можливість комплексного аналізу результатів підготовки студентів і може використовуватися як інструмент моніторингу ефективності польових практик у закладах вищої освіти.

Сформовані в процесі такої підготовки навички емоційної стійкості мають виразний трансферний потенціал у подальшій педагогічній діяльності, забезпечуючи здатність учителя історії безпечно працювати з чутливими воєнними темами, запобігати повторній травматизації учнів та підтримувати власну професійну дієздатність.

Перспективи подальших наукових розвідок пов'язані з розробкою інструментів довготривалої супервізії студентів-інтерв'юєрів, емпіричною перевіркою ефективності запропонованої моделі в різних освітніх контекстах, а також дослідженням впливу роботи з воєнними наративами на формування ціннісних орієнтацій і професійної ідентичності майбутніх педагогів-істориків. Реалізація моделі можлива в межах пілотних навчальних курсів та експериментальних груп студентів історичних спеціальностей.

References

1. Ван дер Колк Б. Тіло веде лік. Як лишити психотравми в минулому. Київ: Віват, 2022. 624 с.
Van der Kolk, B. (2022). *Tilo vede lik. Yak lyshyty psykhotravmy v mynuloho* [The Body Keeps the Score: Brain, Mind, and Body in the Healing of Trauma]. Kyiv, Ukraine: Vivat. 624. [in Ukrainian]
2. Грінченко Г., Реброва І., Романова І. Усна історія у пострадянських дослідницьких практиках. *Україна Модерна*. 2014. URL: <http://uamoderna.com/md/grinchenko-rebrova-romanova-oh> (дата звернення: 10.12.2025).
Hriinchenko, H., Rebrova, I., & Romanova, I. (2014). *Usna istoriia u postradianskykh doslidnytskykh praktykakh* [Oral history in post-Soviet research practices]. *Ukraina Moderna – Ukraine Modern*. Retrieved from: <http://uamoderna.com/md/grinchenko-rebrova-romanova-oh> [in Ukrainian]
3. Карут К. Почути травму. Розмови з провідними спеціалістами з теорії та лікування катастрофічних досвідів. Київ: Дух і Літера. 2022.
Karuth, C. (2022). *Pochuty travmu. Rozmovy z providnymy spetsialistamy z teorii ta likuvannia katastrofichnykh dosvidiv* [Listening to Trauma. Conversations with leading experts in the theory and treatment of catastrophic experiences]. Kyiv, Ukraine: Dukh i Litera. [in Ukrainian]
4. Кісь О. Колективна пам'ять та історична травма: теоретичні рефлексії на тлі жіночих спогадів про Голодомор. *У пошуках власного голосу: Усна історія як теорія, метод та джерело*. Харків: ПП «Торгсін Плюс», 2010. С. 171–192.
Kis, O. (2010). *Kolektyvna pamiat ta istorychna travma: teoretychni refleksii na tli zhinochykh spohadiv pro Holodomor* [Collective memory and historical trauma: theoretical reflections on the background of women's memories of the Holodomor]. *U poshukakh vlasnoho holosu: Usna istoriia yak teoriia, metod ta dzherelo – In Search of One's Own Voice: Oral History as Theory, Method, and Source*. Kharkiv, Ukraine: PP «Torhsin Plus», 171–192. [in Ukrainian]
5. Пастушенко Т. Метод усної історії та усної історичної дослідження в Україні. *Історія України*. 2010. Травень. № 17–18. С. 10–15. URL: https://klio-mukolaiv.at.ua/prochutatu/usna_istoriya.pdf (дата звернення: 10.12.2025).
Pastushenko, T. (2010). *Metod usnoyi istoriyi ta usnoistorychni doslidzhennya v Ukrayini* [Oral history method and oral history research in Ukraine]. *Istoriya Ukrayiny – History of Ukraine*. Kyiv, Ukraine, 17–18, 10–15. Retrieved from: https://klio-mukolaiv.at.ua/prochutatu/usna_istoriya.pdf [in Ukrainian]
6. Прокоф'єва Л. Резильєнтність особистості як детермінанта збереження ментального здоров'я в умовах воєнного конфлікту. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 2025. № 6. С. 1475–1486. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prainnsc_2025_6_129 (дата звернення: 10.12.2025).
Prokofieva, L. (2025). *Rezyliientnist osobystosti yak determinanta zberezhennia mentalnoho zdorovia v umovakh voiennoho konfliktiv* [Personal resilience as a determinant of maintaining mental health in conditions of military conflict]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky (Seriiia «Pedahohika», Seriiia «Psykhohohiia», Seriiia «Medytsyna») – Prospects and innovations of science (Series «Pedagogy», Series «Psychology», Series «Medicine»)*. Kyiv, Ukraine, 6, 1475–1486. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prainnsc_2025_6_129 [in Ukrainian]
7. Томсон А. Чотири зміни парадигм в усній історії. *Схід-Захід: Історико-культурологічний збірник*. 2008. № 11–12. С. 7–24.

- Thomson, A. (2008). Chotyry zminy paradyhm v usnii istorii [Four paradigm shifts in oral history]. *Skhid-Zakhid: Istoryko-kulturolohichniy zbirnyk – East-West: Historical and cultural collection*. Kharkiv, Ukraine, 11–12, 7–24. [in Ukrainian]
8. Шель Н. Емоційне виснаження та втома під час війни. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія Психологічні науки*. 2025. 2(5). С. 80–87. URL: [https://doi.org/10.31558/2786-8745.2024.2\(5\).9](https://doi.org/10.31558/2786-8745.2024.2(5).9)
- Shel, N. (2025). Emotsiine vysnazhennia ta vtoma pid chas viiny [Emotional exhaustion and fatigue during war]. *Visnyk Donetskoho natsionalnoho universytetu imeni Vasylia Stusa. Seriiia Psykholohichni nauky – Bulletin of the Vasyl Stus Donetsk National University. Psychological Sciences Series*. Vinnytsia, Ukraine, 2(5), 80–87. Retrieved from: [https://doi.org/10.31558/2786-8745.2024.2\(5\).9](https://doi.org/10.31558/2786-8745.2024.2(5).9) [in Ukrainian].
9. Усатенко І. Історична травма: соціально-культурне явище чи новий метанаратив? *Історичні і політологічні дослідження, Спецвипуск «Трансформації історичної пам'яті»*. 2018. С. 89–96.
- Usatenko, I. (2018). Istorychna travma: Sotsialno-kulturne yavyshe chy novyi metanarytyv? [Historical trauma: a socio-cultural phenomenon or a new metanarrative?]. *Istorychni i politolohichni doslidzhennia, Special issue: Transformatsii istorychnoi pamiaty – Historical and Political Science Research, Special Issue «Transformations of Historical Memory»*. Vinnytsia, Ukraine, 89–96. [in Ukrainian].

Shcherbyna Svitlana

<https://orcid.org/0000-0002-3983-8148>

PhD in Historical Science, Associate Professor
Associate Professor of the Department of History of Ukraine,
Archeology and Local History,
T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: s-scherbyna@ukr.net

CHALLENGES OF ORAL HISTORY: DEVELOPING STUDENTS' EMOTIONAL RESILIENCE WHEN WORKING WITH NARRATIVES OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

The article examines the professional training of future history teachers in the context of the transformation of historical knowledge into «living history», increasingly shaped by narratives of the Russian-Ukrainian war. The study emphasizes the necessity of integrating psychological and pedagogical support into history-related curricula in response to the increased risks of secondary traumatization, compassion fatigue, and emotional burnout among students working with wartime oral testimonies. It substantiates the thesis that engagement with traumatic historical sources requires not only source-critical and methodological expertise but also a well-developed emotional resilience as a core professional competence of educators.

The purpose of the study is to provide a theoretical justification and to develop a methodology for fostering emotional resilience among history students during fieldwork and research activities involving narratives of the Russian-Ukrainian war. Additionally, the study identifies effective strategies for integrating mental health-supportive and psychohygienic practices into teacher education systems.

The research methodology is based on an interdisciplinary approach that synthesizes tools from pedagogy, trauma psychology, and oral history. The study employs general scientific methods of analysis, synthesis, generalization, and modeling, alongside qualitative analysis of academic and methodological literature and the systematization of practical experience gained from students' fieldwork. The methodological framework is grounded in the principles of humanistic pedagogy, ethical responsibility, and psychological safety within the educational process.

The scientific novelty of the research lies in conceptualizing emotional resilience not merely as an auxiliary personal trait but as a fundamental professional competence of future history teachers. A three-stage model for the development of this competence within field practice is proposed, encompassing: (1) a preventive stage; (2) direct engagement with oral testimonies; and (3) a post-interview stage focused on reflection and debriefing.

The conclusions demonstrate that under wartime conditions emotional resilience becomes a critical component of professional readiness. The proposed methodology contributes to minimizing psychological risks, fostering ethical responsibility and reflective capacity, and ensuring safe and effective engagement with traumatic historical narratives. The integration of psychological support into the educational process is identified as a prerequisite for training educators capable of working with a traumatized society while maintaining their own mental health.

Keywords: oral history, emotional resilience, secondary traumatization, supervision, professional competence.

Стаття надійшла до редакції 21.12.2025 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Третяк О. С.